

STORTINGET

Representantforslag 110 S

(2022–2023)

fra stortingsrepresentantene Bjørnar Moxnes, Marie Sneve Martinussen og Geir Jørgensen

Dokument 8:110 S (2022–2023)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Bjørnar Moxnes, Marie Sneve Martinussen og Geir Jørgensen om å støtte opprettelsen av et spesialtribunal for aggresjonsforbrytelsen mot Ukraina

Til Stortinget

Bakgrunn

Dette forslaget går ut på at Stortinget, som følge av Russlands folkerettsstridige angrep på Ukraina, ber regjeringen støtte det ukrainske initiativet til å opprette et spesialtribunal for å etterforske og straffeforfølge de øverste ansvarlige i det russiske lederskapet for aggresjonsforbrytelsen.

Russlands brutale invasjon av Ukraina er et grovt og åpenbart brudd på folkeretten og FN-paktens krigsforbud. Ansvar for dette folkerettsbruddet og forbrytelsene som begås i Ukraina, hviler på det russiske lederskapet som beordret angrepet.

Etter den russiske invasjonen tok Ukrainas regjering til orde for å opprette et internasjonalt spesialtribunal for aggresjonsforbrytelsen mot Ukraina og ba om støtte fra verdens stater til dette.

Forslagsstillerne mener det er viktig at de øverste ansvarlige for angrepskrigen stilles til ansvar, og tok allerede i august 2022 til orde for at Norge skal støtte opprettelsen av et slikt spesialtribunal. I sitt svar til Stortinget anerkjente regjeringen at Den internasjonale straffedomstolen (ICC) ikke har jurisdiksjon til å etterforske det russiske lederskapet for aggresjonsforbrytelsen mot Ukraina, jf. Dokument nr. 15:2750 (2021–2022). Regje-

ringen anerkjente også at dette er grunnen til at Ukraina ber om støtte til å opprette et spesialtribunal for å straffeforfølge aggresjonsforbrytelsen mot landet. På det tidspunktet svarte utenriksministeren at

«Norge følger tett initiativet om å opprette et spesialtribunal for å etterforske aggresjonsforbrytelser mot Ukraina, og vil vurdere forslaget grundig».

15. desember 2022 sa utenriksministeren at regjeringen er åpen for å støtte opprettelsen av et spesialtribunal

«forutsatt at vi lykkes med å oppnå bred internasjonal enighet».

Forslagsstillerne deler ønsket om at flest mulig stater skal slutte seg til initiativet, men mener Norge burde støtte opprettelsen av et tribunal nå, og ikke vente til «bred internasjonal enighet» eventuelt er oppnådd i fremtiden.

De siste ukene har den internasjonale støtten til å opprette et spesialtribunal for aggresjonsforbrytelsen mot Ukraina vokst kraftig. Lederen for EU-kommisjonen, EU-parlamentet og flere europeiske stater, som Tyskland og Frankrike, har gått inn for det. I desember 2022 sendte Oleksandra Matvijtsjuk, som mottok Nobels fredspris på vegne av den ukrainske organisasjonen Center for Civil Liberties (CCL), et brev til den norske regjeringen der hun, sammen med de norske organisasjonene Helsingforskomiteen (DNH) og Den internasjonale juristkommisjonen (ICJ Norge), oppfordret Norge til å støtte opprettelsen av et slikt spesialtribunal. Forslagsstillerne deler synet på at Norge må bidra til at de øverste ansvarlige for Russlands folkerettsstridige angrep ikke får slippe unna straffeforfølgelse.

Forslagsstillerne viser til at representantene for Arbeiderpartiet og Venstre i Europaparlamentets parlamentarikerforsamling (PACE) 28. april 2022 stemte for resolusjon 2436 (2022), som tok til orde for at Europarådets medlemsland skal opprette et internasjonalt tribunal for aggresjonsforbrytelsen mot Ukraina, og at representantene for Arbeiderpartiet og Høyre 26. januar 2023 stemte for resolusjon 2482 (2023), som tar til orde for det samme.

Forslagsstillerne viser også til at et samlet storting i forbindelse med behandlingen av Innst. 134 S (2022–2023) vedtok å be regjeringen ta en ledende rolle i det internasjonale arbeidet for å identifisere, etterforske og straffeforfølge krigsforbrytelser i Ukraina, jf. Vedtak nr. 468 (2022–2023).

Forslagsstillerne mener at norsk støtte til en rettsprosess for å etterforske og straffeforfølge de øverste ansvarlige for aggresjonsforbrytelsen er naturlig i lys av nevnte vedtak og stemmegiving i PACE og i lys av enigheten om at Norge skal jobbe for å hindre straffrihet for de største internasjonale forbrytelsene. Ifølge styreleder i ICJ Norge og jussprofessor Terje Einarsen og ukrainske Lilia Oprysk, førsteamanuensis ved Universitetet i Bergen, er det

«mye lettere å bevise ansvar for det russiske lederskapet for hele angrepskrigen mot Ukraina enn for konkrete krigsforbrytelser på bakken».

De to skriver videre at et

«spesialtribunal for Ukraina etter inspirasjon av Nürnberg-domstolen og andre internasjonale spesialdomstoler, med myndighet til å pådømme aggresjonsforbrytelsen, er derfor både viktig og realistisk».

Nærmere om straffeforfølgelse av ledere for angrepskrig

Da et tilstrekkelig antall stater ratifiserte Kampala-tillegget til Roma-vedtektene, fikk ICC jurisdiksjon til å dømme ledere som er ansvarlige for folkerettsstridig angrepskrig etter bestemmelsen om aggresjonsforbrytelser. En aggresjonsforbrytelse er i Roma-vedtektene definert som

«planlegging, forberedelse, iverksettelse eller utførelse av en aggresjonshandling av en person i posisjon til effektivt å utøve kontroll over eller å styre en stats politiske eller militære handling, som ved sin karakter, alvorlighet og omfang representerer en klar krenkelse av FN-pakten».

En aggresjonshandling er definert som

«bruk av væpnet makt av en stat mot en annen stats suverenitet, territorielle integritet eller politiske uavhengighet, eller som på annen måte er uforenelig med FN-pakten».

I tillegg til aggresjonsforbrytelser har ICC jurisdiksjon over krigsforbrytelser, folkemord og forbrytelser mot menneskeheten. Opprettelsen av ICC som en permanent internasjonal domstol, ofte kalt «krigsforbryterdomstolen», og definisjonen av de fire forbrytelsene domstolen har jurisdiksjon over, er basert på erfaringene fra rettsoppgjøret med Nazi-Tyskland etter andre verdenskrig, der en aggresjonsforbrytelse, den gang kalt «forbrytelse mot freden», ble definert som den største av alle krigsforbrytelser.

ICC undersøker i dag blant annet krigsforbrytelser begått på ukrainsk territorium. Men på grunn av særskilte jurisdiksjonsbegrensninger har domstolen per i dag ikke jurisdiksjon til å etterforske og straffeforfølge aggresjonsforbrytelsen. Det betyr at dersom det ikke opprettes et spesialtribunal for aggresjonsforbrytelsen mot Ukraina, er det stor risiko for at de øverste ansvarlige for beslutningen om å angripe Ukraina slipper unna rettsforfølgelse for dette.

Norsk ratifikasjon av Kampala-tillegget til Roma-vedtektene

I tillegg til å opprette et spesialtribunal for aggresjonsforbrytelsen mot Ukraina foreslås det at Norge ratifiserer Kampala-tillegget til Roma-vedtektene, som gir ICC jurisdiksjon til å dømme ledere for en aggresjonsforbrytelse, og at aggresjonsforbrytelse tas inn i den norske straffeloven, slik Nobels fredsprisvinner CCL, DNH og ICJ Norge ber om i brevet til regjeringen.

Norge tilhører i dag mindretallet av Russlands europeiske naboland og mindretallet av NATOs medlemsland som ikke har ratifisert denne tilleggsavtalen om straffeforfølgelse av ledere som står bak folkerettsstridig angrepskrig.

Forslagsstillerne mener det er viktig at et spesialtribunal for aggresjonsforbrytelsen mot Ukraina har størst mulig oppslutning og legitimitet. For å oppnå det bør statene som bidrar til opprettelsen av et slikt tribunal, også bidra til at kriminaliseringen av aggresjonsforbrytelser gjøres mest mulig universelt gjeldende, ved å ratifisere tilleggsavtalen til Roma-vedtektene. Dette er også i tråd med løftet som ble gitt under rettsoppgjøret med Nazi-Tyskland etter andre verdenskrig, der budskapet fra seiersmaktene som ledet rettsprosessen, var at straffebestemmelsene som ble brukt til å dømme det tyske nazilederskapet, måtte gjøres permanent gjeldende for alle for å ha den tilsktede preventive effekten mot angrepskrig i fremtiden. Men først i juli 2018, på tyveårsdagen for Roma-vedtektene, hadde tilstrekkelig mange stater gitt sin tilslutning til at ICC fikk jurisdiksjon til å dømme i saker om individuelt straffansvar for angrepskrig, og verden fikk for første gang en permanent domstol som kan dømme i saker om aggresjonsforbrytelser. Imidlertid ble det gitt særskilte jurisdiksjonsbestem-

melser for denne forbrytelsen, som bidrar til at ICC per i dag ikke kan straffeforfølge det russiske lederskapet for beslutningen om å gå til krig mot Ukraina.

Videre er det viktig at Norge får en bedre nasjonal og internasjonal juridisk beskyttelse mot angrep fra fremmede makter. Ettersom Norge ennå ikke har ratifisert Kampala-tillegget, har ikke Norge adgang til å be ICC om å etterforske et eventuelt angrep på Norge som en aggresjonsforbrytelse.

Snart 82 år etter det tyske angrepet på Norge har Stortinget heller ikke vedtatt en adekvat bestemmelse om straffbar angrepskrig (aggresjonsforbrytelse) som vil kunne håndheves i norsk rett. En statlig aggresjonsforbrytelse mot Norge vil derfor kunne skje uten at norsk justisvesen får mulighet til å etterforske og straffeforfølge denne folkerettslige forbrytelsen. Det betyr at det mangler lovgrunnlag for nasjonal rettsforfølgelse av ansvarlige for en aggresjonsforbrytelse mot Norge, og at Norge heller ikke vil ha en internasjonal domstol å gå til. Forslagsstillerne mener at det i lys av Russlands brutale angrep på Ukraina haster å sikre et bedre juridisk vern mot angrep på Norge, samtidig som også den nasjonale forsvarsevnen styrkes.

Forslagsstillerne viser til at representant Bjørnar Moxnes fra Rødt to ganger har fremmet forslag om å ratifisere Kampala-tillegget. Begrunnelsen har vært å styrke Norges juridiske vern mot angrepskrig og bidra til at ledere som står bak folkerettsstridig angrepskrig, kan

straffeforfølges for denne forbrytelsen. I lys av Russlands brutale og folkerettsstridige angrepskrig mot Ukraina bør Norge bidra til mest mulig universell håndhevelse av straffebudet mot aggresjonsforbrytelse for å forebygge angrepskrig i framtida.

Det vises til bakgrunnen i Representantforslag 63 S (2019–2020) og Representantforslag 122 S (2021–2022) for ytterligere redegjørelse om ratifikasjon av Kampala-tillegget og kriminalisering av folkerettsstridig angrepskrig i norsk straffelov.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber regjeringen støtte opprettelsen av et spesialtribunal for å etterforske og straffeforfølge aggresjonsforbrytelsen mot Ukraina.
2. Stortinget ber regjeringen fremme en sak for Stortinget om ratifikasjon av Roma-vedtektenes tillegg om aggresjonsforbrytelser (Kampala-tillegget).
3. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om en ny bestemmelse i straffeloven kapittel 16 som kriminaliserer angrepskrig, i tråd med Kampala-tillegget til Roma-vedtektene.

31. januar 2023

Bjørnar Moxnes

Marie Sneve Martinussen

Geir Jørgensen

